

Т. В. Кириченко

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МІЖОСОБИСТІСНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

У статті міжособистісна мовленнєва комунікація підлітків розглядається як смислова взаємодія її суб'єктів, яка передбачає наявність таких мовленнєвих здатностей, як говоріння та аудіювання, функціональною комунікативною одиницею яких є висловлювання (повідомлення), що нерозривно пов'язане з лексико-семантичними значеннями слова.

Ключові слова: підлітковий період, мовленнєва активність, міжособистісна мовленнєва комунікація, саморегуляція, рефлексія, мотивація досягнення успіху, комунікативний самоконтроль.

Постановка проблеми. Сучасні комунікативні технології відкривають для людини безмежні можливості, але водночас приховують і певні ризики, адже в умовах великих обсягів інформації людям усе важче орієнтуватися в інформаційних потоках та уникати маніпулювання їхньою свідомістю й поведінкою. Особливе занепокоєння викликає в цьому контексті особистісне становлення підлітків, котрі в умовах соціальної нестабільності та вирішення суперечливих вікових проблем потребують значної психологічної підтримки в оволодінні ефективними міжособистісними мовленнєво-комунікативними вміннями – умови їх подальшого особистісного зростання. У зв'язку з цим проблема становлення міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків потребує ґрунтовного і всебічного вивчення. Адже комунікативна грамотність, культура, компетентність – обов'язкові складники успішності людини в нестримно змінному світі.

Проблема міжособистісної мовленнєвої комунікації, попри багаторічну історію вивчення, актуальність і значущість, опосередковано розглядалася саме в підлітковому віці. У проаналізованих наукових розробках зазначається, що комунікація цілісно включає наявний спектр зв'язків і взаємодій у соціальному середовищі, а мовлення виступає умовою комунікації – форми смислової взаємодії людей [8]; процес комунікації спрямований не тільки на комунікативні акти, але й на взаємодію та стосунки між її суб'єктами [6]; в мовленнєвій комунікації слухач установлює між словами смислові зв'язки, які складають в сукупності смисловий зміст конкретного висловлювання [3], де висловлювання (повідомлення) є головним засобом міжособистісної взаємодії [9].

У сучасній психолінгвістиці поняття мовленнєвої комунікації трактується в контексті теорії діяльності О.М. Леонтьєва, яка є індивідуальним проце-

сом кодування та декодування інформації в тій чи іншій мовній формі [7]. Т.В. Ахутіна з'ясувала, що побудова висловлювання – це цілісний рух із глибини на поверхню, й навпаки. Вона довела реальність смислового, семантичного й поверхневого синтаксису в акті породження висловлювання, де на кінцевому етапі його розуміння реципієнт вибудовує модель ситуації [1, с. 15].

Діалогічний підхід, що бере свій початок від літературознавчої концепції М.М. Бахтіна, відкриває широкі перспективи для осмислення саморегуляції особистості, коли сформовані її механізми можливі лише за умови, якщо внутрішнє й зовнішнє спілкування людини є діалогічним. Дійсно ж реальністю мови-мовлення, за М.М. Бахтіним, є не абстрактна система мовних форм, не ізольоване монологічне висловлювання, й не психофізіологічний акт його здійснення, а соціальна подія мовленнєвої взаємодії, коли людина здатна почути не тільки іншу людину, але й власні внутрішні блоковані інтенції, й тільки в діалозі вона вперше стає тим, ким є не тільки для інших, але й для себе самої [2, с. 113–121].

Невід'ємною складовою частиною соціального профілю людини, зорієнтованої на міжособистісну комунікативну смислову взаємодію, є саморегуляція. Згідно з концепцією О.О. Конопкіна, саморегуляція має пряме відношення до різних проявів самоактивності й входить у структуру складних процесів та систем. Вона виступає як цілеспрямований процес довільного регулювання людиною своєї діяльності. Психічна саморегуляція здійснюється в єдності її енергетичних, динамічних і змістовно-смислових аспектів. Структура саморегуляції включає дії суб'єкта в усіх її складниках: мета, прийнята суб'єктом; модель значущих умов, створена суб'єктом; розроблена програма власне виконавських дій; відбір системи критеріїв успішності діяльності; збір і аналіз інформації про

досягнуті результати; оцінка результатів; відбір критеріїв успіху, їх корекція; прийняття рішення. До практичних засобів реалізації саморегуляції належать чуттєві образи, уявлення, поняття [5]. О.К. Осницький зауважує, що саморегуляція входить у структуру самосвідомості і проявляється як система психічного самовпливу з метою свідомого керування особистістю своїми психічними станами відповідно до вимог ситуації та доцільності [11].

В.І. Моросанова визначає зміст саморегуляції як метапроцеси, які забезпечують самоорганізацію психічної активності людини як суб'єкта дій [10, с. 133]. Отже, аналіз наукового доробку вчених переконує, що системне уявлення про мовленнєву комунікацію й, зокрема, міжособистісну мовленнєву комунікацію підлітків, може бути сформоване через з'ясування чинників її успішного (ефективного) протікання в мовленнєвій смисловій взаємодії її суб'єктів. Передбачаємо, що саморегуляція виступає чинником ефективною мовленнєвою комунікації в підлітковому віці.

Мета статті. У контексті цієї статті маємо за мету описати обґрунтовану, емпірично досліджену та визначену специфіку міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків задля означення інтеграційних перспектив оптимізації успішної міжособистісної комунікації підростаючої особистості в сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєва комунікація як важливий вид діяльності людини відображає особливості нервової системи, співвідношення сигнальних систем, потреби, мотиви, саморегуляцію та інші індивідуально-психологічні властивості мовної особистості, виражені в мовленні [13, с. 210]. Отже, згідно із цим підходом виникає необхідність цілісного дослідження проявів і рис особистості в мовленнєво-комунікативній діяльності, що дозволяє розглядати вираженість у міжособистісній мовленнєвій взаємодії підлітків не тільки власне мовленнєвих, але й мотиваційних, регулятивних, комунікативних характеристик.

Процес узагальнення теоретичних підходів і результатів безпосередніх емпіричних досліджень дав нам змогу обґрунтувати такі першопричини розвитку саморегуляції особистості підлітка в міжособистісній мовленнєвій комунікації, які є засобом задоволення потреб, що виявляються в прагненні досягти успіху, одержати схвалення значущих людей, самоствердити власне «Я», визначити своє місце серед інших людей [4]. Це означає, що для багатьох сучасних підлітків суттєвими є: а) актуалізація потреби досягнення успіху; б) осмислення проблем, пов'язаних із міжособистісними комунікативними контактами в групі ровесників (клас, вулиця); в) визначення ролівої позиції, престижу й статусу серед однолітків. Крім того, підлітки часто проявляють у процесі міжосо-

бистісної мовленнєвої комунікації конфліктність, негативізм, несприйняття поглядів і переконань дорослих (батьків, учителів), що призводить до напруженості, вербальної агресивності. Через недостатній рівень розвитку саморегуляції підлітки не завжди здатні контролювати мовлення, вибирати доцільні комунікативні засоби, дбати про культуру взаєморозуміння, передбачати наслідки власних дій у комунікативному процесі тощо.

Очевидно, що міжособистісна мовленнєва комунікація може бути успішною або неуспішною. В.В. Красних зазначає, що успішна комунікація – це адекватна комунікація, за якої досягається більш-менш повне, але обов'язково достатнє, з точки зору комунікантів, взаєморозуміння. У разі неуспішної комунікації можливі як комунікативний збій (недостатньо адекватна комунікація, недостатнє взаємоузгодження дій учасників комунікації), так і комунікативний провал (неадекватна комунікація, повне нерозуміння комунікантами один одного), що веде часто до взаємопоборювання. Серед факторів, що зумовлюють адекватну комунікацію, тобто успішне її протікання, головним є певна спільність знань комунікантів [6, с. 172–173]. У цьому контексті не виникає сумнівів щодо необхідності розвитку суб'єктом комунікації рефлексії, що дозволяє людині свідомо саморегулювати мовленнєвий комунікативний процес і, таким чином, здійснювати на партнера конструктивний мовленнєвий вплив. Адже високий рівень розвитку саморегуляції забезпечує процес самоорганізації особистості, сприяє саморозвитку, взаємодії людей під час мовленнєвого спілкування, формуванню комунікативних умінь, вирішенню внутрішніх особистісних проблем і конфліктів. Так, зокрема, О.О. Леонтьєв у книзі «Основи психолінгвістики» зазначав, що *мовленнєві здібності співвідносяться з цілісною особистістю людини, а сам процес мовленнєвої комунікації він розглядав не як передачу інформації від одного індивіда до іншого, а як «процес внутрішньої саморегуляції соціуму (суспільства, соціальної групи)»* [8, с. 13]. Вважаємо, що за допомогою саме цих проявів особистість прагне досягти успішної комунікації, інакше кажучи, міжособистісна мовленнєва комунікація підлітків свідомо чи підсвідомо націлена на позитивну взаємодію, на досягнення успіху або ж на уникнення невдач.

Таким чином, міжособистісну мовленнєву комунікацію розуміємо як необхідну взаємодію двох або більше суб'єктів, що визначається не тільки як передача інформації й не зводиться до поняття спілкування; це є спеціалізоване використання мовлення для психосоціальної взаємодії, яке передбачає наявність таких комплексних одиниць, як говоріння й аудіювання, а їхньою функціональною комунікативною величиною є висловлювання (повідомлення), що нерозривно

пов'язані з лексико-семантичними значеннями слова як під час породження, так і сприймання та розуміння його.

З метою виявлення особливостей розвитку міжособистісної мовленнєвої комунікації сучасних підлітків нами було здійснено емпіричне обстеження. Слід зазначити, що складність та різноплановість визначеної проблеми зумовили необхідність застосування особливого підходу до вибору методів і процедури дослідження. Насамперед експериментальні методики мали бути максимально практичними: нескладними для респондентів, простими в застосуванні, досить короткими й зрозумілими, а також адекватними для учнів підліткового віку загальноосвітніх шкіл. Прикладні завдання вимагали такої методики, яка б дала змогу виокремити найбільш значущі діагностичні критерії та показники міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків. Для вивчення міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків були поставлені такі завдання: 1) визначення критеріїв, діагностичних показників мовленнєвої комунікації підлітків та підбір відповідних діагностичних засобів; 2) виклад результатів емпіричного дослідження. Вибірку становили 116 підлітків (учнів ЗОШ I–III ступенів м. Переяслава) віком 12–15 років.

Емпіричними критеріями мовленнєвої комунікації підлітків, що проявляються в міжособистісній взаємодії, було визначено: комунікативний критерій (діагностичними показниками якого нами виокремлено: уміння слухати інших; прояви самоконтролю в процесі мовленнєвої комунікації; досягнення успіху в різних ситуаціях комунікативної міжособистісної взаємодії підростаючої особистості); мовленнєво-мовний критерій (діагностичними показниками цієї здатності визначаються: граматична та логічна характеристика висловлювання (повідомлення); застосування підлітком доречних мовних засобів; доцільність використання мовленнєвих одиниць, спрямованих на смислове сприймання їх іншими людьми). Відповідно, було обрано наступний діагностичний інструментарій: методика діагностики оцінки самоконтролю в процесі спілкування (за М. Снайдером), шкала оцінки потреби в досягненні (за Ю.М. Орловим), тест «Чи вмієте ви слухати?» [12]. Окрім цього, викори-

стано контент-аналіз мовлення підлітків у різних ситуаціях їхньої комунікативної взаємодії як продуктів індивідуально-мовленнєвої діяльності підростаючої особистості.

У процесі обробки протоколів діагностичного зрізу було визначено відповідно до критеріїв та показників параметри міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків, а саме: вміння слухати, комунікативний самоконтроль, потреба в досягненні успіху, мовленнєва доцільність висловлювання, доречність мовних засобів, граматична характеристика мовлення підлітків. Респонденти були розподілені на три групи залежно від рівня прояву в них визначених параметрів аналізу: високий, середній, низький рівні. Контент-аналіз отриманого матеріалу дозволив означити прояви максимальних показників (високого рівня) міжособистісної мовленнєвої комунікації в різних вікових групах підлітків (див. табл. 1).

Вивчення специфіки міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків засвідчує, що найбільш доречним, конструктивним є високий рівень, який характеризується переважанням доцільної мовленнєвої поведінки над ситуативною, імпульсивною, прагненням посісти гідне місце серед ровесників і дорослих, а це мотивує підлітка до саморегуляції мовленнєвої діяльності, адже його становлення відбувається в процесі реальної міжособистісної взаємодії. Дослідженням зафіксовано незначні показники високого рівня сформованості навиків до міжособистісної мовленнєвої комунікації, які найменш представлені в підлітків 14–15 років; зазначена тенденція детермінує деструктивні прояви мовленнєво-комунікативних взаємодій у переважній більшості респондентів (див. табл. 2).

Стисло охарактеризуємо результати експериментального дослідження міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків. Так, важливий бік зазначеного типу комунікації посідає параметр «Уміння слухати», який становить зміст поведінкового аспекту комунікації та зумовлюється специфікою мовленнєвої взаємодії. Зафіксовано також, що вміння слухати на високому рівні розвинуто в 32,6% респондентів від загальної кількості вибірки; середній рівень – у 26,2% обстежуваних та 41,2% респондентів володіють низьким рівнем.

Таблиця 1

Рівні розвитку мовленнєвої комунікації підлітків (у %)

Параметри аналізу	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Уміння слухати	32,6	26,2	41,2
Комунікативний самоконтроль	21,1	52,2	26,7
Потреба в досягненні успіху	18	38,8	43,2
Мовленнєва доцільність висловлювання	21	47	32
Доречність мовних засобів	28	48	24
Грамматична характеристика мовлення	29	36	35

Максимальні показники мовленнєвої комунікації підлітків у (%)

Вікові групи	12 років (n=28)	13 років (n=32)	14 років (n=27)	15 років (n=29)
Уміння слухати	38,3	32,8	28,6	30,4
Комунікативний самоконтроль	22,2	20,5	18,4	19,7
Потреба в досягненні успіху	19,2	17,8	14,2	15,1
Мовленнєва доцільність висловлювання	39,3	23,2	20,3	21,3
Доречність застосування мовних засобів	34,2	29,6	27,2	30
Граматична характеристика мовлення	27,3	28,6	22,2	24,3

Результати діагностичного зрізу свідчать, що в переважній більшості підлітків, які брали участь у дослідженні, недостатньо розвинуто вміння активного слухання. Адаже не секрет, що друзів більше в того, хто вміє слухати. Саме з цим у багатьох респондентів-підлітків виникають труднощі: вони готові швидше ділитися інформацією, чим сприймати її, а значить, вони більше думають про себе, чим про співрозмовника, а для того, щоб сконцентруватися на змісті повідомлення, потрібна воля саморегуляція, а підлітки часто виявляють імпульсивність, прагнуть «вставити своє слово». Цей факт можна визначити як такий, що відноситься до типу ситуації мовленнєвої комунікації за логікою: «слухаю, але не чую».

За параметром «Комунікативний самоконтроль», який спрямований на своєчасне запобігання або виявлення вже допущених людиною помилок у процесі здійснення міжособистісної мовленнєвої взаємодії, також засвідчено показники, які потребують системної психокорекції в роботі з підлітками. Комунікативний самоконтроль включає багаторівневу ієрархію його елементів, зокрема: перебіг психічних процесів (сприймання, пам'ять, мислення, уява); власний психічний стан (емоційна сфера); властивості, які стали рисами характеру. Комунікативний самоконтроль визначається нами як усвідомлення й оцінка суб'єктом власних дій, психічних процесів і психоемоційних станів. Поява та розвиток його мотивується вимогами, які висуває суспільство до моделей поведінки особистості людини. Під час формування довільної саморегуляції враховується можливість суб'єкта усвідомлювати й контролювати ситуацію, певний міжособистісний мовленнєво-комунікативний процес. Комунікативний самоконтроль виявляється також у готовності переключати розмову (особливо в напружених діалогах) в інше русло, вносячи гармонізуючі аргументи. Це ніби спілкування самої особистості із собою.

Досліджуючи рівень розвитку комунікативного самоконтролю підлітків, було встановлено такий розподіл показників: 21,1% реципієнтів, учасників експерименту, засвідчили високий рівень комунікативного самоконтролю; 26,7% – низький рівень, 52,2% – середній рівень.

Таким чином, вивчення особливостей комунікативного самоконтролю підлітків показало, що най-

більш ефективним є високий рівень, такі підлітки проявляють гнучкість у стосунках з оточуючими, вміння володіти своїми почуттями, комунікативними знаннями. Підлітків із низьким рівнем комунікативного контролю характеризує недостатнє володіння знаннями про головні аспекти мовленнєвої взаємодії, а це не сприяє їхньому усвідомленню недоліків власного мовлення та прагненню до самовдосконалення комунікативних умінь.

Аналіз протоколів за параметром «Потреба в досягненні успіху» свідчить, що високий рівень досягнень був притаманний 18% респондентів. Підлітки з такою потребою в досягненні готові приймати на себе відповідальність, рішучі в складних ситуаціях, виявляють наполегливість, толерантність у процесі міжособистісної мовленнєвої комунікації. Підлітки із середнім рівнем потреби в досягненні успіху (38,8%) у випадку невдачі бувають збентежені, їхня мотивація досягнення має тенденцію підвищуватися, тобто невдачі їх стимулюють до перегляду своїх дій і вчинків. У підлітків із низькою потребою в досягненні конструктивного результату (43,2%) тенденція уникнути невдач домінує над надією на успіх. Невпевненість у собі, висока тривожність – особливості, які вирізняють індивідів із низькою мотивацією досягнень. Такі підлітки уникають активних дій або ставляють перед собою досить невисокі цілі. Результати спостережень та бесід із підлітками свідчать, що більша частина респондентів (біля 46%) прагнуть самоствердитися за рахунок емоційної підтримки значущих оточуючих (батьків, друзів, знайомих, учителів), а позитивне емоційне ставлення з боку соціального оточення, схвалення успішних результатів підлітків закріплює процес їх самоствердження, оскільки як потреба в успіху, так і потреба уникати невдач, як досліджено нами, майже рівнозначно приводили до задовільних наслідків, а мотивація досягнення позитивного результату досить часто розширювала особистісний простір підлітка за рахунок його ініціативи, активності, наполегливості, відповідальності тощо. Все ж зазначені якості виявляються найбільше в референтному оточенні підлітка.

Проведений аналіз висловлювань (повідомлень) підлітків у різних ситуаціях їхньої комунікативної взаємодії виявив особливості прояву таких

мовленнєво-мовних характеристик. Так, коли йдеться про особливості вибору слів за параметром «Доречність застосування мовних засобів», засвідчено тільки в 28% респондентів високий рівень, а значна частина підлітків мають низький 24% та середній (48%) рівні. Домінування показників середнього та низького рівнів указують, що переважна більшість респондентів (64%) мають у своєму мовленні нерелевантні повторення слів, а інколи навіть цілих речень. Дуже часто (62%) у мовленні підлітків зустрічаються пошукові слова, фрази, а особливо так звані «слова-паразити», що є показниками недоречного мовлення, а саме недостатньо розвинутого літературного мовлення. Наприклад: «ну...та», «ну...типу», «як це ...краще сказати», «ну...що ще», «ну... ось десь там» тощо. Адже доречне формулювання смислів мовцем забезпечує успішну комунікацію.

У результаті аналізу мовленнєвих текстів підлітків за параметром «Мовленнєва доцільність висловлювання» виявлено, що найбільш недоцільними висловлюваннями підлітків, які провокували відповідну деструктивну (часто навіть агресивну, конфліктну) реакцію реципієнтів, є звинувачення, образи, використання нецензурної лексики або навіть лихослів'я. Наприклад: «Ти даун, не здатний думати», «Бидло, якби не твоя тупа морда, я б отримав гарну оцінку на уроці», «У тебе зовсім немає мізків, усі повисихали», «Який ти тупий» тощо. Слід зазначити, що в недоцільну (конфліктну) мовленнєву комунікацію суб'єкт включений безпосередньо і є її активним учасником. У цих умовах мовець визначає позицію слухача і розуміння ним висловлювання (повідомлення). Найвищий рівень розуміння визначається не тільки тим, що було сказано, а й тим, «навіщо це говорилось, і які мовні засоби було застосовано» [3, с. 104], адже це дає змогу слухачу зрозуміти мотиви та здійснити оцінку мовленнєвих засобів вираження думки мовцем. Аналіз результатів засвідчив вагомий відсоток підлітків (32%) з низьким та (47%) із середнім рівнем і тільки 21% – з високим рівнем прояву мовленнєвої доцільності висловлювання серед респондентів. Окрім цього, в ситуації конфліктного діалогу, що часто виникає в міжособистісній комунікації підлітків, важливою є кінцева репліка діалогу, яка визначає емоційно-агресивні мовленнєві дії реципієнтів. Наприклад: «Щоб ти здох», «Пішов ти на...», «Будь ти проклятий» тощо. Зазвичай після таких реплік міжособистісна мовленнєва комунікація реципієнтів завершується. Висловлювання з чіткою негативною конотацією виявлено в 47% респондентів. У граматичному оформленні мовленнєвих висловлювань підлітків за параметром «Грамматична характеристика мовлення» також засвідчено значний відсоток підлітків із низьким (35%) та середнім (36%) рівнями. Нами зафіксовано різні граматичні

порушення, найпоширенішими з яких є незавершеність фраз, речень, помилкове розміщення залежних членів речення відносно граматичної основи, що свідчить про порушення граматичної структури. Найчастіше (72%) це проявляється в різних мовленнєвих відступах.

Висновки. Аналіз результатів дослідження міжособистісної мовленнєвої комунікації підлітків, що представлений у статті, дозволяє сформулювати певні висновки. Міжособистісна мовленнєва комунікація підростаючої особистості розглядається як смислова взаємодія її суб'єктів, що передбачає наявність таких мовленнєвих конструктів, як говоріння та аудіювання, функціональною комунікативною одиницею яких є висловлювання, що нерозривно пов'язані з лексико-семантичними значеннями слова як під час породження, так і сприймання та розуміння їх. Вагомим чинником успішної (ефективної) мовленнєвої комунікації підлітків є високий рівень розвитку в них саморегуляції, що сприяє саморозвитку підростаючої особистості, конструктивній мовленнєвій взаємодії, формуванню комунікативних умінь, вирішенню внутрішніх особистісних проблем і конфліктів тощо.

Результати емпіричного дослідження засвідчили незначні показники високого рівня розвитку мовленнєвої комунікації в підлітків, які найменш представлені в учнів старшої вікової групи; зазначена тенденція детермінує деструктивні (конфліктні) прояви мовленнєво-комунікативних взаємодій у переважній більшості респондентів. Узагальнення результатів діагностичного зрізу засвідчує недостатній рівень сформованості комунікативної компетенції підлітків, а також необхідність пошуку ефективних технологій психолого-педагогічних впливів, спрямованих на розвиток міжособистісної мовленнєвої комунікації, що надасть можливості учнівській молоді якісно формулювати висловлювання, уникати конфліктів у мовленнєвій взаємодії, домагатися максимально повної самореалізації. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні гендерних аспектів цієї проблеми.

Література:

1. Ахутина Т. Смысл, смысловое поле и модель ситуации текста. Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics. 2016. Вип. 20 (1). С. 15–24.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 424 с.
3. Белянин В.П. Психолінгвістика. Москва: Флинта, 2003. 232 с.
4. Кириченко Т. Психологічний зміст саморегуляції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2017. Т. 1. Вип. 3. С. 82–88.

5. Конопкин О.А. Психологические механизмы регуляции деятельности. Москва: Наука, 1980. 256 с.
 6. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2001. 270 с.
 7. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2-х т.; под. общ. ред. В.В. Давыдова, В.П. Зинченко и др. Москва: Педагогика, 1983. Т. 2. 320 с.
 8. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. Москва: Смысл; Издательский центр «Академия», 2005. 287 с.
 9. Лурия А.Р. Язык и сознание; под ред. Е.Д. Хомской. Ростов-на-Дону: Изд-во «Феникс», 1998. 416 с.
 10. Моросанова В. Развитие теории осознанной саморегуляции: дифференциальный подход. Вопросы психологии. 2011. № 3. С. 132–144.
 11. Осницкий А.К. Роль осознанной саморегуляции в учебной деятельности подростков, обучающихся в классах КРО. Вопросы психологии. 2007. № 3. С. 42–51.
 12. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Самара. Издательский Дом «БАХРАМ», 2002. С. 672.
 13. Фомина Н., Орлов В. Речевая диагностика особенностей направленности личности подростков. Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics. 2017. Вип. 22 (1). С. 208–225.
-

Кириченко Т. В. Саморегуляция как фактор развития межличностной речевой коммуникации подростков

В статье межличностная речевая коммуникация подростков рассматривается как смысловое взаимодействие ее субъектов, которое предусматривает наличие таких речевых способностей, как говорение и аудирование, функциональной коммуникативной единицей которых является высказывание (сообщение), что неразрывно связано с лексико-семантическими значениями слова.

Ключевые слова: подростковый период, речевая активность, межличностная речевая коммуникация, саморегуляция, рефлексия, мотивация достижения успеха, коммуникативный самоконтроль.

Kyrychenko T. V. Self-regulation as a factor of teenagers' interpersonal speech communication development

The article considers interpersonal speech communication of adolescents as a semantic interaction of its subjects, which involves the presence of such speech abilities as speaking and listening, the functional communicative unit of which is the statement (message) that is inextricably linked with the lexical-semantic meanings of the word.

Key words: adolescent period, speech activity, interpersonal speech communication, self-regulation, reflection, motivation for success, communicative self-control.